

РЕЦЕНЗІЯ
кандидата психологічних наук,
доцента кафедри загальної та клінічної психології
Волинського національного університету імені Лесі Українки
Федотової Тетяни Володимирівни
на дисертаційне дослідження Марченка Андрія Дмитровича
«Соціально-психологічні особливості розвитку життєстійкості молоді в
умовах проблемогенного соціуму», поданої на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія»

Виклики українського сьогодення як ніколи актуалізують питання життєстійкості особистості, як ключового ресурсу подолання нею життєвих труднощів, як особливого патерну структури установок та навичок, що дозволяють трансформувати виклики у можливості та здатність виживати у складних ситуаціях. Дисертаційне дослідження Марченка А. Д. окреслює проблему, яка гостро постала в умовах сьогодення не лише у вітчизняній, а й західній психологічній науці – життєстійкості молоді. Адже саме ресурсні характеристики молодої людини, її потенціал та здатність виживати в складних умовах сьогодення є запорукою її самоефективності в усіх сферах життєдіяльності, можливості вистояти у складних життєвих обставинах. Молодь є тією рушійною силою та ресурсом суспільства, що дозволяє долати усі труднощі та негаразди, зумовлює його успішний розвиток та є джерелом стійкості та життєздатності.

Детально вивчивши перший розділ роботи, зауважимо, що дисертантом розлого проаналізовано значний обсяг наукової літератури з питання життєстійкості особистості, теоретично представлено особистісно-психологічні ресурси та соціально-психологічні аспекти розвитку життєстійкості молоді у проблемогенному соціумі; визначено емпіричні показники рівнів сформованості життєстійкості молоді відповідно до специфіки їх функціонування, які представлені у таких блоках структурних складових життєстійкості: особистісно-аксіологічному, безпеково-регулятивному, конотативно-діяльнісному (с.68-69).

Деталізовано виокремивши блоки емпіричного дослідження, здобувач ґрунтовно описує вибірку емпіричного дослідження (с.73). Імпонує кількісний обсяг (242 особи) та репрезентативне моделювання вибірки з врахуванням змістового критерію та критерію еквівалентності, відповідно до яких дисертантом було виокремлено: групу досліджуваних віком 19-22-х років, які є здобувачами вищої освіти різних навчальних закладів; групу діагностованих віком 23-29-ти років, що належать до категорії ранньої дорослості і розпочинають професійну діяльність, завершивши навчання. В кожній з груп було проаналізовано результати й за статевою ознакою.

Якісну та кількісну обробку результатів емпіричного дослідження здійснено за допомогою комплексу методів описової та аналітичної математичної статистики: первинної описової статистики; ϕ -коефіцієнта кутового перетворення Фішера; t -критерій Стюдента; дисперсійного аналізу; кластерного аналізу методом k -середніх (k -means); експлораторного факторного аналізу; r -рангового коефіцієнту лінійної кореляції Спірмена.

Загалом в другому розділі дисертаційного дослідження Марченко А.Д. ретельно представив отримані емпіричні дані діагностованих за особистісно-аксіологічним, безпеково-регулятивним та конотативно-діяльним блоками структурних складових життестійкості у проблемогенному соціумі.

Взявши за методологічну основу екзистенційний та феноменологічний підходи і показники рівнів сформованості життестійкості молоді (за визначеними блоками структурних її складових), наведені у другому розділі, здобувач запропонував інтегровану соціально-психологічну програму розвитку життестійкості молоді в умовах проблемогенного соціуму. Ефективність програми психопрофілактики детально розкрита у третьому розділі, що засвідчує можливість її застосовування з метою актуалізації всіх компонентів життестійкості: інтересу до життя (активності учасників, їх залученості до взаємодії з оточуючими (на противагу пасивності та відчуженню)); контролю над собою та обставинами життя, що виявляється у відповідальності за свої дії у подоланні труднощів, у продуктивному впливі на події власного життя (на

протизагу безсиллю, інфантильності, безпорадності); прийняття ризику (конструктивного ставлення до життєвих викликів та «вихід із зони комфорту» (на відміну уникнення зусиль щодо подолання труднощів)).

Архітектоніка дисертації побудована за принципами надійності і достовірності, а також відзначається цікавими науковими результатами, надаючи окремим теоретичним викладкам самостійної наукової новизни та безпосередньої практичної значущості. Оцінюючи роботу у цілому позитивно, вважаємо необхідним зупинитися на наступних зауваженнях та побажаннях:

1. У роботі дисертант вживає конструкт «проблемогенний соціум». Вважаємо, що робота значно виграла б, якби здобувач чіткіше представив критерії визначення соціуму як «проблемогенного» та можливо вказав певні його відмінності (за умови наявності) для виокремлених в дисертаційному дослідженні груп діагностованих.

2. На ст.99 (Таблиця 2.8 Кореляції між каузальними орієнтаціями та особистісними конструктами для методики Е. Десі, Р. Райана) та ст.102 (Таблиця 2.9 Зв'язки шкал опитувальника каузальних орієнтацій зі шкалами опитувальника життестійкості та тестом СЖО (значення рангової кореляції за Спірменом)) в назві таблиць варто було б чіткіше вказати за результатами якої з груп діагностованих вони представлені. Таблиці 2.12 (ст.116) та 2.13 (ст. 117), на нашу думку, доцільно було представити в додатках, оскільки вони містять ключ до розрахунків шкал та нормалізовані стандартні показники за опитувальником базисних переконань Р. Янофф-Бульман.

3. У підпункті 2.2 (Розділ 2) «Діагностика показників безпеково-регулятивного блоку складових життестійкості молоді в умовах проблемогенного соціуму» представлено результати стандартизації та побудови тестових норм українськомовної версії опитувальника базисних переконань Р.Янофф-Бульман, що безумовно є вагомим внеском дисертанта. Вважаємо, що доцільно було представити значущі відмінності (за t-критерієм Стюдента) між показниками виокремлених груп діагностованих під час

статистичного опрацювання результатів (наприклад за: рівнем професіоналізації, статі та ін.).

Проте, вказані зауваження жодним чином не знижують теоретичної та практичної значущості роботи і не впливають на загальну високу оцінку роботи, а лише є побажаннями дисертанту в подальшій роботі.

Представлена дисертаційна праця Марченка Андрія Дмитровича, є суттєвим внеском у психологічну науку, надзвичайно цікавим, методологічно грамотним науковим дослідженням, що свідчить про глибоке розуміння автором обраної проблеми і високий рівень теоретичної та практичної підготовки дисертанта.

Відомості щодо впровадження результатів дисертаційного дослідження у науково-дослідну й практичну діяльність та зазначена кількість публікацій, що адекватно відбивають основні положення дисертації, дають підстави для висновку, що відповідна дисертаційна робота Марченка Андрія Дмитровича на тему «Соціально-психологічні особливості розвитку життєстійкості молоді в умовах проблемного соціуму» відповідає вимогам «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року №44, які висуваються до дисертацій, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 «Психологія».

Рецензент:

кандидат психологічних наук,

доцент, доцент кафедри загальної та клінічної психології

Волинського національного університету

імені Лесі Українки

Федотова Т.В.

